

2023 metais istorikai dr. Mindaugas Nefas bei dr. Tadas Rutkauskas kartu su „Baltų lankų vadovėliai“ leidykla parengė 7 klasės istorijos vadovėlio II dalį, skirtą mokyti moksleivius apie senovės Graikiją, Romą ir baltų laikotarpį maždaug iki IX a. Vadovėlis padalintas į tris minėtas temas aptariančius skyrius, kurias ir norėčiau apžvelgti.

Pirmas skyrius apie senovės Graikiją supažindina su įvairiais istoriniais, kultūriniais, geopolitiniais šios Europos civilizacijos aspektais. Pasakojimui tik iš dalies būdingas chronologiškumas, nes aptarus tam tikrą senovės Graikijos susikūrimo raidą pereinama prie teminių pasakojimų, kaip gamtos ir ūkio ypatumai, skirtingų žmonių grupių sociokultūrinis pristatymas, persų-graikų karai. Šis pasirinkimas ne tik kryptingai atsižvelgia į naują istorijos BUP, tačiau ir neįkalina moksleivių bei mokytojų linijinės istorijos rėmuose. Labai nudžiugino Spartos polio, vaikų ir mokymosi, olimpinių žaidynių temos, kurios iki šiol mokykloje buvo iš esmės nenagrinėtos. Autoriai iš esmės išlygina politinės ir kultūrinės istorijos medžiagos kiekį, kas pasakojimą daro gyvą ir įvairesnį. Vadovėlį papildė įvairi vizualinė medžiaga, kuri ypač vertinga dėl šmaikščių, vaizduotę jaudinančių priedų. Autorių kuriamas istorinis pasakojimas skatina moksleivių susidomėjimą per palyginimus su šiandiena (Graikijos ir šiandieninės demokratijos lyginimas, vaikų mokymosi patirtys tuomet ir dabar ir t.t.). Vaizdžiai yra pristatomi įvairūs antikinės Graikijos herojai, kaip Periklis, Platonas, Leonidas, ar mitiniai personažai – Heraklis, Dzeusas, Atėnė. Visgi pasigedau Pitagoro pristatymo, kuomet buvo kalbama apie mokslą Graikijoje, o mitologijos temoje – supažindinimo su mitinėmis būtybėmis, kaip kentauras, hidra, ciklopas, pegasas. Tai galėtų būti pateikta šaltyje, ar iliustracijose – vaikus tai tikrai sudomintų, nes nežinodami šių būtybių kilmės, jie dažnai juos žino iš video žaidimų, animacinių filmų, komiksų. Antrasis knygos skyrius apima senovės Romos (respublikos ir imperijos) istoriją. Čia taip pat atsiplėšiama nuo linijinio pasakojimo, istorinius pokyčius vaizduojant daugiausia per skirtingas erdves, kaip kultūra, religija, kasdienybė. Nepamirštant kanoninių akcentų, kaip įkūrimo legenda, respublikos valdymas, Cezario asmenybė, taip pat yra pateikiama ir nemažai naujų momentų – aiškiai parodomi politeistinės romėnų religijos panašumai ir skirtumai lyginant su graikų; Pompėjų reikšmė šiandien pažįstant Romos kultūrą; romėnų išmanumas pritaikant ir tobulinant jau išrastus dalykus. Visgi politinės istorijos temose (imperatoriai, jų dinastijos) faktinės informacijos yra daugokai. Kyla klausimas ar moksleiviams tikrai reikia žinoti dešimtis imperatorių ar kovojimo dėl valdžios laikotarpius? Galbūt išėmus mažiau reikšmingus Nervą, Antonijų Pijų, Karakalą, būtų galima daugiau dėmesio skirti istorinę dramą kuriančiam Neronui, Kaligulai, Konstantinui? Viena iš

paskutinių skyriaus temų apie imperijos žlugimą, nors ir moksliskai labai stipri, visgi pasirodė atverianti per daug naujų geopolitinių klodų mokiniams – pasienio miestų, teritorijų pavadinimai, įvairios barbarų gentys ir jų puldinėjimo kryptys. Mokslinis stiprumas taip gali tapti silpnybe norint aiškiai atskleisti temą mokiniams. Paskutinė skyriaus dalis aptarianti Antikos paveldo reikšmę šiandienai yra prasminga norint parodyti istorijos svarbą šiandienai. Išlieka klausimas, ar didaktiškai geriau tokią informaciją sudėti integraliai įvairiose anksčiau išdėstytose temose ar taip, kaip tai padarė autoriai. Didžiulis šio skyriaus privalumas, leidžiantis lengviau įsivaizduoti tekstą, yra romėnų paveldo iliustracijos – monetos, skulptūros, architektūros šedevrai ir pan. Pastebėjimą norėčiau skirti gladiatorių kautynių aprašymui - tyrimais įrodyta, jog šios retai baigdavosi mirtimi. Kovotojų savininkai dėl sunkaus ir brangaus parengimo vengdavo prarasti savo gladiatorius, todėl kovos dažniausiai baigdavosi sužeidimais. Trečias skyrius yra skirtas baltų istorijai. Daugiausia dėmesio yra trims aspektams: baltų gyvenvietėms ir kasdienybei; santykiams su kitomis kultūromis; mitologijai ir laidojimo praktikai. Apimtimi šis skyrius yra triskart trumpesnis nei kiti, todėl kiek iškreipia vadovėlio vaizdą svarbos atžvilgiu. Visgi žinant skirtingų istorijų iširtumą, esamų šaltinių kiekius, ši problema kaip ir išnyksta. Manau būtų prasminga tai užakcentuoti, jog skaitantiems mokiniams nepasirodytų keista. Skyriuje vienas netikėčiausių atradimų buvo labai įtraukiantys piliakalnių, alkakalnių aprašymai – naujausi archeologų tyrimai tikrai padėjo autoriams pasiekti puikų sunkios temos pristatymą, kuris skatins jaunuolius domėtis savo kraštu. Žvelgiant iš didaktinės pusės vadovėlis yra aiškiai struktūruotas: kiekvienas skyrius turi temas, o temos potemes, kurios apžvelgia vis skirtingus aspektus. Dėl skirtingų temų apimties mokytojui gali būti kiek sunkiau pasiruošti pamokai iš anksto. Po kiekviena poteme yra klausimai, o kiekvienos temos pabaigoje yra apibendrinamosios užduotys, skirtos užtvirtinti temą. Rekomenduočiau peržiūrėti ar vietomis nėra per daug tik faktines žinias tikrinančių klausimų (pvz. temose apie vaikų auklėjimą Antikoje, Romos įkūrimą). Unikali užduotis, kaip skiltys „Tyrinėkite“, „Išsakykite savo nuomonę“, yra vertingiausios, įtraukiančios moksleivius į įvairias diskusijas, debatus, informacijos ieškojimą, taip pat tinklalaidžių, komiksų, maketų kūrimą. Tik šalia šių užduočių galėtų būti daugiau nuorodų, kur ieškoti informacijos (pvz. šiandienos vaiko teisės ir jų gynimas lyginant su spartiečių vaikų situacija). Keletą užduočių norėčiau pasiūlyti permąstyti ar net išimti, kaip filmo „300“ istorinės percepcijos apie Termopilų mūšį įvertinimą. Nors kinematografinių požiūriu filmas savo laiku buvo įspūdingas, visgi istoriškumo jame rasti neįmanoma, nes pirmiausia jis yra paremtas fantastiniais komiksais – žmonės įveikiantys

raganosius, nuo strėlių pajuoduojujantis dangus, be krūtinės šarvų kariaujantys spartiečiai iškreipia istorinę realybę, o dėl tam tikrų erotinių scenų yra netinkamas septintokui. Taip pat siūlyčiau papildyti šias „Tyrinėkite“ užduotis: prie Dedalo ir Ikaro mito pristatymo pridėti daugiau mitų; Graikijoje buvusių vaikų nuotraukų parodą papildyti nebuvusiu įsivaizduojamos kelionės koliažais remiantis internetu; Hanibalo asmenybės pristatymą praplėsti pasirinkimu vieniems pristatyti jį, o kitiems Scipijoną Afrikietį. Vertėtų vadovėlį papildyti žemėlapiais, pridėti jų daugiau tam, kad moksleiviai geriau matytų, kaip keitėsi Graikijos poliai, Romos imperijos užimtų teritorijų dydis. Senovės Graikijos ir Romos skyriuose šaltinių (pirminiai) yra pakankamai – pirmųjų istorikų aprašymai apie įvairius įvykius, kraštus, dramos ar poezijos tekstai, filosofų raštų ar laiškų ištraukos. Užduotys prie šaltinių sudarytos aiškiai ir metodiškai. Visgi baltų skyriuje šaltinių buvo vos keletas. Suprantama, jog rašto neturėjusioje kultūroje šaltinių ieškoti nereikėtų, tačiau kodėl neįdėti antriniai šaltiniai, liko neaišku. Baltų istoriją nagrinėjančių darbų tikrai yra ir būtų galima jais pasiremti norint parodyti kitų mokslininkų perspektyvas, nuomonę.

Baigiant norėčiau pasakyti, jog istorikų dr. Mindaugo Nefo bei dr. Tado Rutkausko parengta „Baltų lankų vadovėliai“ leidyklos 7 klasės istorijos vadovėlio II dalis yra tikrai tinkamas variantas kaip turėtų atrodyti pagal naujus istorijos mokymo(si) standartus parengtas vadovėlis. Nors jame dar galima padaryti patobulinimų, visgi vertybės ugdyti moksleivių vaizduotę, mokėjimą matyti istoriją ne tik iš politinės perspektyvos yra jaučiamos. Vadovėlis daugumoje vietų sugeba suderinti moksliskumą su šmaikštumu ir jaunatvišku domėjimusi, kas tikrai prisideda prie teisingo ir kryptingo pasaulio ir Lietuvos istorijos pažinimo.

Lietuvos istorijos institutas, doktorantas, Laurynas Kudijanovas

